

Cédric Hèle instituut vzw
Vlaams Instituut voor Psychosociale Oncologie

**Psychosociale gevolgen
van kanker en kankerbehandeling**
3 oktober 2023

Sarah Hauspie
Psycholoog - Systeemtherapeut

1

IN EEN NOTENDOP

- PSYCHISCHE KLACHTEN
BIJ KANKER
- VEERKRACHT
- SOCIAAL FUNCTIONEREN:
WERK
- SOCIAAL FUNCTIONEREN:
SOCIAAL NETWERK EN STEUN
- FASEN IN HET ZIEKEPROCES

"First, I want to give you an overview of what I will tell you over and over again during the entire presentation."

2

PSYCHISCHE KLACHTEN BIJ KANKER

- 1/3 kankerptn. psychische stoornis (Mehmert e.o. 2014)
- Prevalentie aanpassingsstoornis 19,4%
- Prevalentie depressie 14,9%
- Prevalentie angststoornis 10,3% (Mitchell e.o. 2011)
- Belangrijke rol onco-psycholoog! Impact van psychische klachten op gezondheid, behandeltrouw, leefstijl en QoL

3

VEERKRACHT (BUFFART, SCHROEVERS & DUJTS, 2022)

- BIJNA DE HELFT VAN DE PTN ERVAART POSITIEVE VERANDERINGEN
 - VOORAL JONGERE EN VROUWELIJKE PTN
 - VOORAL PTN DIE GROTERE NEGATIEVE IMPACT VAN KANKER ERVAREN
 - ZELFBEELD
 - HECHTHEID VRIENDSCHAPPEN
 - WAARDERING VAN KLEINE DINGEN EN HET LEVEN IN HET ALGEMEEN
- ONDUIDELIJKE SAMENHANG MET PSYCHISCHE KLACHTEN
 - GEEN SAMENHANG
 - > POS VERANDERINGEN - < PSYCHISCHE KLACHTEN
- ROL ONCO-PSYCHOLOOG?
 - BEVRAGEN EN ERKENNEN (VOORZICHTIG! NIET TE VROEG!)
 - LOTGENOTENCONTACT

4

SOCIAAL FUNCTIONEREN: WERK

- 40-50% VAN KANKERPTN. IN WERKZAME LEEFTIJD
- BETEKENIS WERK!
- TERUGKEER WERK: GROTE VARIATIE (24-96%)
- HOGERE KANS OP WERKELOOSHEID
- MEER TERUGKEER BIJ MANNEN, JONGEREN, HOOG OPGELEIDEN
- BELANG VAN STEUN WERKGEVER EN ORGANISATIECULTUUR
- HINDERNISSEN: FYSIEKE, COGNITIEVE, EMOTIONELE PROBLEMEN
- ROL ONCO-PSYCHOLOOG?
 - VROEG BESPREEKBAAR MAKEN
 - PT STIMULEREN OM CONTACT TE HOUDEN EN DREMPELS TE NEMEN
 - ASSERTIVITEIT

5

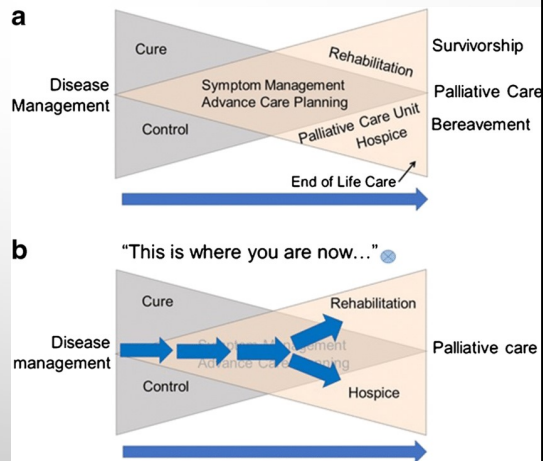
SOCIAAL FUNCTIONEREN: SOCIAAL NETWERK EN SOCIALE STEUN

- INFORMATIEVE, PRAKTISCHE EN EMOTIONELE STEUN
- PTN MET PSYCHISCHE KLACHTEN > ONTEVREDEN OVER SOC STEUN
- ROL ONCO-PSYCHOLOOG?
 - BEVRAGEN EN VERKENNEN
 - ASSERTIVITEIT: HOE DUIDELIJKER PT ZELF NODEN KAN FORMULEREN, HOE GROTER DE KANS DAT PT KRIJGT WAT PT WIL
 - EVENWICHT: MILDHEID CULTIVEREN – ERKENNING VOOR PIJN VAN RELATIES DIE MOEILIJK LOPEN

6

FASES IN HET ZIEKTEPROCES

- DIAGNOSE
- BEHANDELING
- NA (CURATIEVE) BEHANDELING
- CHRONISCHE / PALLIATIEVE BEHANDELING
- PALLIATIEVE / TERMINALE FASE

 Cédric Hèle instituut
Vlaams Instituut voor Psychosociale Oncologie vzw

7

ACUTE FASE: VLAK NA DIAGNOSE

- Zeer uiteenlopende reacties
- Ontkenning als beschermingsmechanisme
- Geen rationele kwestie!!!
- Intense emoties = gezonde reactie op ingrijpende situatie

8

[HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/WATCH?V=HS
DXH8EJSN4](https://www.youtube.com/watch?v=HSDXH8EJSN4)

9

KNELPUNTEN IN DE ACUTE FASE

L.G. VAN WEEZEL, C. DE JONG, F. HEUVEL (2004)

- **Somatisch vlak**
 - Lichamelijke gevolgen van de ziekte en de medische behandeling
- **Psychisch vlak**
 - Het eerste vermoeden op kanker
 - Diagnostisch onderzoek en uitslagen
 - Klachten/aard/stadium/prognose tumor
- **Sociaal vlak**
 - Verstoring van het evenwicht van het eigen steunsysteem
 - Verstoring van werk/sociale activiteiten
 - Confrontatie met medische hulpverleners

10

11

KNELPUNTEN IN ACUTE FASE OP SOCIAAL VLAK

- Kwantiteit van sociale steun vs. Kwaliteit van sociale steun
- Pt. heeft vooral nood aan medisch gecheckte info, later meer nood aan sociale en emotionele steun
- Belang van min. 1 steunfiguur

12

[HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/WATCH?V=URWL0QRFMNQ](https://www.youtube.com/watch?v=URWL0QRFMNQ)

13

“Een week na de diagnose, zei ik luidop tegen de spiegel ‘ik heb kanker’, en toen pas kon ik huilen. Ik had het woord kanker nog nooit voor mezelf uitgesproken. Tegen m’n man en m’n familie had ik het altijd over ‘een tumor’. Ik kreeg het gewoon niet gezegd... tot die ochtend, voor de spiegel, toen ik mezelf ertoe verplichtte.”

14

MISVATTINGEN OVER KANKER

- Kanker = de dood
- Uitzaaïngen = vogel voor de kat
- Chemo = braken, = haaruitval, =vermageren
- Bestraling = weinig ingrijpend
- Einde van chemo moet gevierd worden
- Na de chemo/bestraling zal de patiënt zich snel herstellen
- Antihormonale therapie = het is maar een pilletje

15

“Mijn buurman had ook prostaatkanker. Dus praatten we er wel eens over. Hij werd bestraald. Ik niet. Ik was alleen geopereerd. Ik dacht toen: ‘Mijn dokter zal alles toch wel goed overwogen hebben?’ Ik heb daar een paar nachten van wakker gelegen. Toen ben ik naar de huisarts gegaan om te horen wat hij ervan dacht. Daarna hield ik toch wat afstand van verhalen van andere patiënten.”

16

Mijn nicht die vroeger in het UZ gewerkt heeft, bleef maar bellen: “Je moet niet in dat klein ziekenhuis blijven, ik ken ginder een supergoeie oncoloog en die kan je met de nieuwste technieken behandelen.” Dat maakte me zo onzeker dat ik de telefoon niet meer opnam.

17

BEHANDELING:

■ Enerzijds beangstigend:

'nieuwe' ervaring, bijwerkingen???

veel mythes en vooroordelen over chemo, radiotherapie,...

gevoel afhankelijk te zijn van know-how artsen

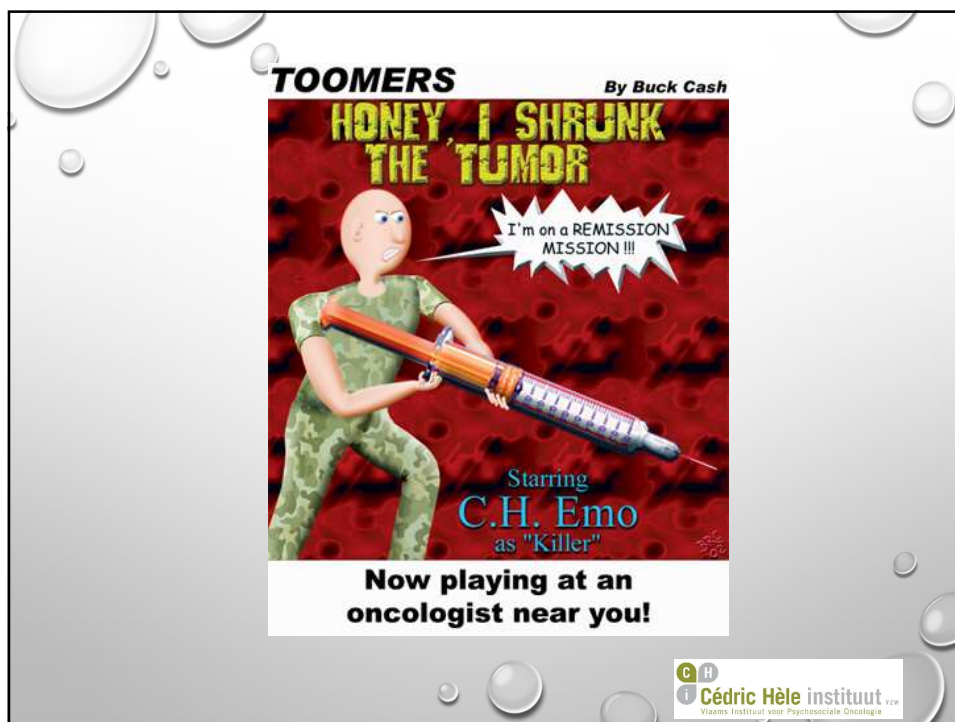
■ Anderzijds ook geruststellend

gevoel iets actief te ondernemen tegen de ziekte

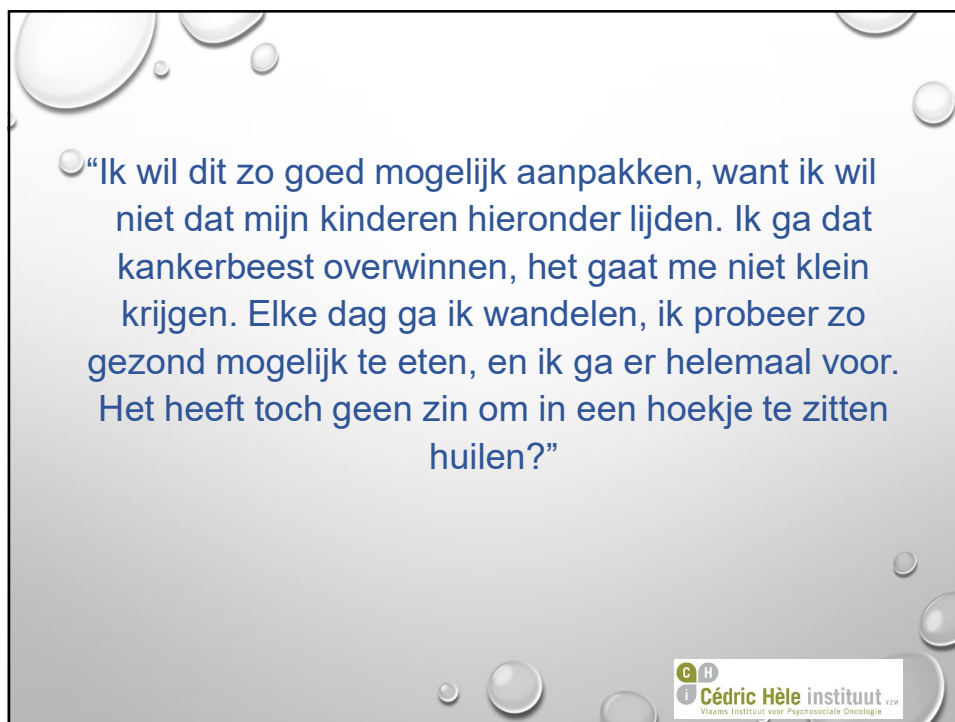
'vechten', 'wapens' om de ziekte te bestrijden

vertrouwen in medisch kunnen, houvast

18

19

20

Uitspraken...

- 'Je ziet er zo goed uit!'
- 'Je moet positief zijn'
- 'Jij kan dat, jij bent zo'n sterke'

21

“Sinds ik ziek ben, neemt mijn omgeving minder contact met mij op. Ik heb mijn goede vrienden, mijn ‘echte’ vrienden, leren kennen.”

22

“Toen mijn moeder overleed, vond ik dat ik niet genoeg steun kreeg van sommige mensen en heb ik een paar harde beslissingen. Ik heb me dat achteraf beklagd. Nu wil ik milder zijn. Er is veel onhandigheid, stunteligheid. Maar ik beseft dat ik vroeger ook vaak stuntelig reageerde op mensen die kanker hadden.”

23

“Ik ben alleenstaand en onmiddellijk was er de vrees: hoe kan ik m'n zelfstandigheid behouden in dit ganse proces? Ik maakte afspraken met mijn broer en twee dichtste vrienden, en mijn vrienden spraken onder elkaar *chemodates* af.”

24

- “Ik zit het liefst met mannen op de kamer: zolang hun chemo inloopt, babbelen die gezellig over politiek, het weer en klussen. Maar vorige week zat ik bij twee vrouwen die al zo lang ziek waren, hun gesprek bleef maar door mijn hoofd spoken. Ik dacht dat ik sterker was. ”

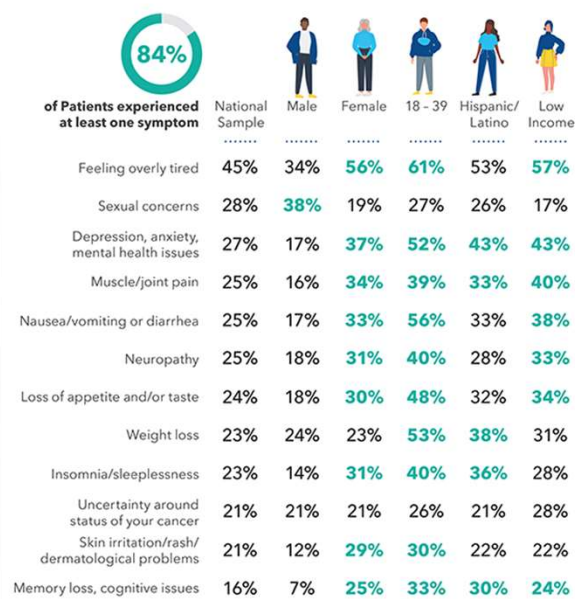
“De verpleging, de vrijwilligers, zelfs het poetspersoneel: iedereen is zo lief. Ik had nooit gedacht dat ik dit zou zeggen, maar ik denk dat ik die mensen nog ga missen als de behandeling afgelopen is.”

NA BEHANDELING:

- Opluchting
- Angst voor herval en onzekerheid over toekomst
- Wegvallen veilige houvast van behandelaars
 - dubbel gevoel bij laatste therapie-sessie!
 - onco-revalidatie kan overgang zijn, gevoel van controle stukje behouden
- Lichamelijk en emotioneel herstel

27

Top Symptoms Experienced

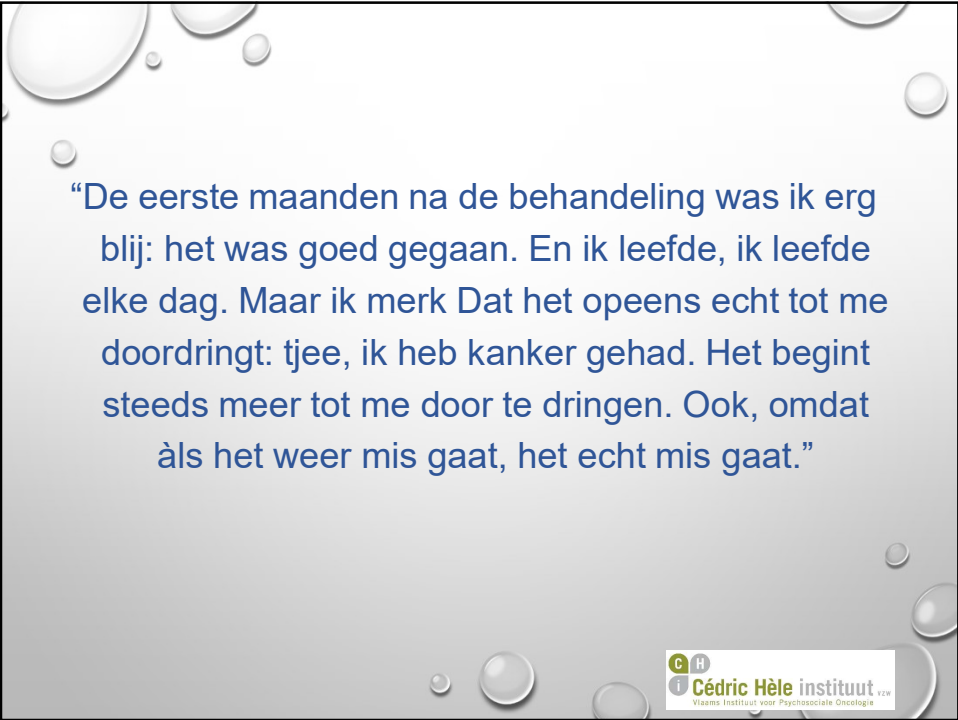
NCCS, 2021

28

NA BEHANDELING: LICHAMELIJK HERSTEL

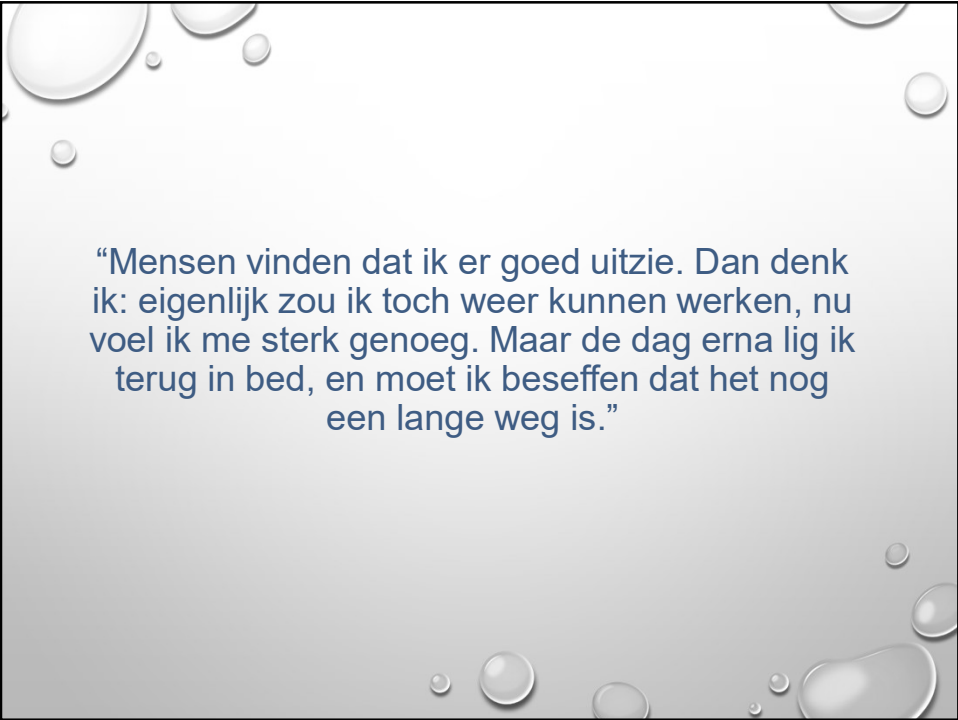
- VOOR VEEL PTN EEN OEFENING IN GEDULD
- ONCO-REVALIDATIE PROGRAMMA'S → ROL ONCO-PSYCHOLOOG?
 - COMMUNICATIE EN MOTIVEREN VAN PTN
 - LOTGENOTENCONTACT / GROEPSSESSIES
 - STIMULEREN ÉN AFGRENZEN: BALANS TUSSEN ACTIVATIE EN RUST
 - TENDENS OM REEDS TIJDENS BEHANDELING TE STARTEN
 - WERKEN AAN HERSTEL ÉN AANVAARDEN DAT MEN NOOIT HELEMAAL DEZELFDE WORDT
- EEN MINDERHEID VAN PTN BLIJFT CHRONISCH MOE!

“Nu mijn behandeling voorbij is, kan ik moeilijker met mijn omgeving over de ziekte spreken: ze zien het als een afgesloten periode. Ik moet terug ‘normaal’ doen. Maar voor mij begint de verwerking nu pas, het terugvinden van mijn zelfzekerheid, mijn gezondheid.”

“De eerste maanden na de behandeling was ik erg blij: het was goed gegaan. En ik leefde, ik leefde elke dag. Maar ik merk Dat het opeens echt tot me doordringt: tjee, ik heb kanker gehad. Het begint steeds meer tot me door te dringen. Ook, omdat àls het weer mis gaat, het echt mis gaat.”

31

“Mensen vinden dat ik er goed uitzie. Dan denk ik: eigenlijk zou ik toch weer kunnen werken, nu voel ik me sterk genoeg. Maar de dag erna lig ik terug in bed, en moet ik beseffen dat het nog een lange weg is.”

32

“De eerste keer dat er iemand in mijn omgeving aan borstkanker overleed, betrok ik dat heel erg op mezelf. Ik wilde weten welke vorm van borstkanker deze persoon had gehad. Ik ging vergelijken. Nu heb ik dat niet meer. Ik weet dat het ook mij kan overkomen maar loop er niet meer van weg. Het is beter de angst niet weg te duwen maar onder ogen te zien.”

33

[HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/WATCH?V=GBZ
IKCTEXKE](https://www.youtube.com/watch?v=GBZIKCTEXKE)

34

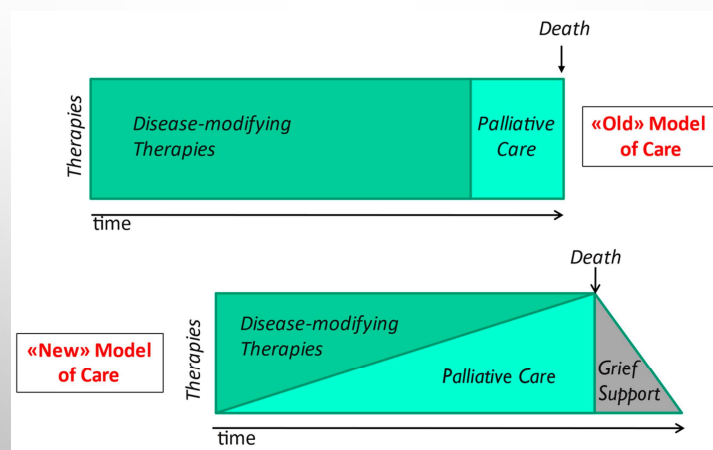
■ Chronische behandeling/ palliatieve behandeling:

- Leren leven met chronische beperkingen (lichamelijk, psychisch, sociaal en maatschappelijk)
- Zingevingvragen, nieuwe plaats of rol zoeken in werk en gezin
- Leren omgaan met chronische onzekerheid
- Dubbel spoor: hopen op slagen van therapie én zich voorbereiden op afscheid nemen
- Vaak nauw contact met behandelend team
- Bespreking vroegtijdige zorgplanning / euthanasie
- Moeilijke balans tussen kwaliteit en kwantiteit van leven

35

CHRONISCHE BEHANDELING

36

“Het voelt als over een dun lijntje lopen: aan de ene kant de hoop op goede resultaten, op nieuwe studies, op een volgende mijlpaal halen – maar aan de andere kant nadenken over afscheid nemen, afronden en zorgen over mijn man als die er alleen voor zal staan. Ik probeer niet over te hellen naar de ene of de andere kant. Ik probeer op dat lijntje te balanceren.”

37

“Als ik kennissen tegenkom in de winkel, dan zie ik ze denken: ‘het valt allemaal nog mee met haar, twee jaar geleden was het alsof ze ieder moment ging sterven, en nu loopt ze daar achter dat winkelkarretje alsof er niets aan de hand is’. Ik heb het opgegeven om het telkens opnieuw uit te leggen.”

38

[HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/WATCH?V=TNYP2I1GI0K](https://www.youtube.com/watch?v=TNYP2I1GI0K)

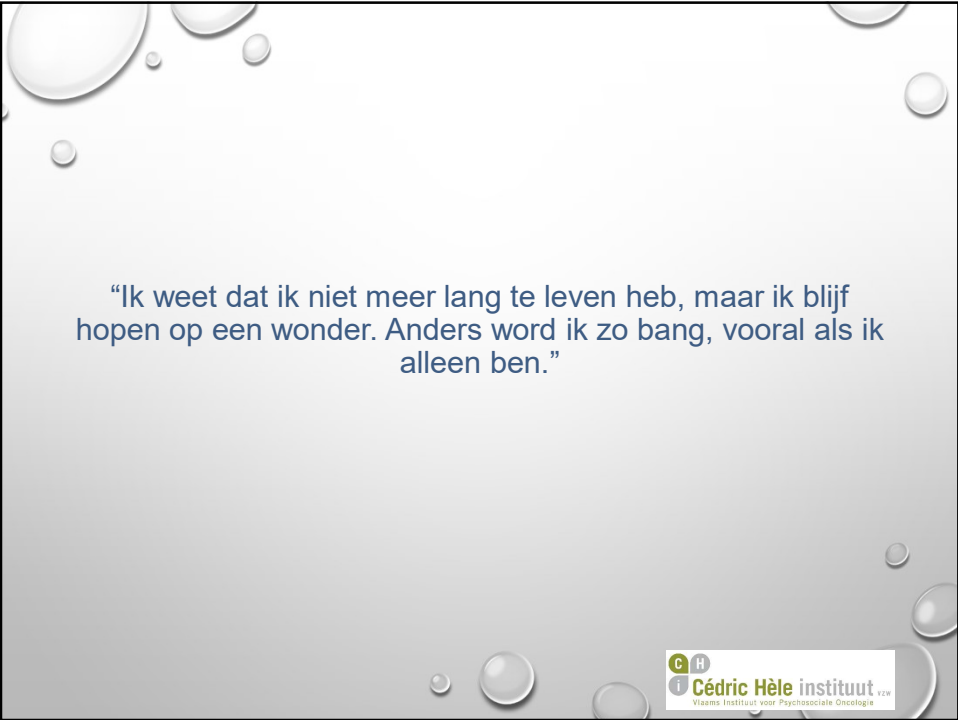
39

Palliatieve/terminale fase

de Graeff & Teunissen (2022)

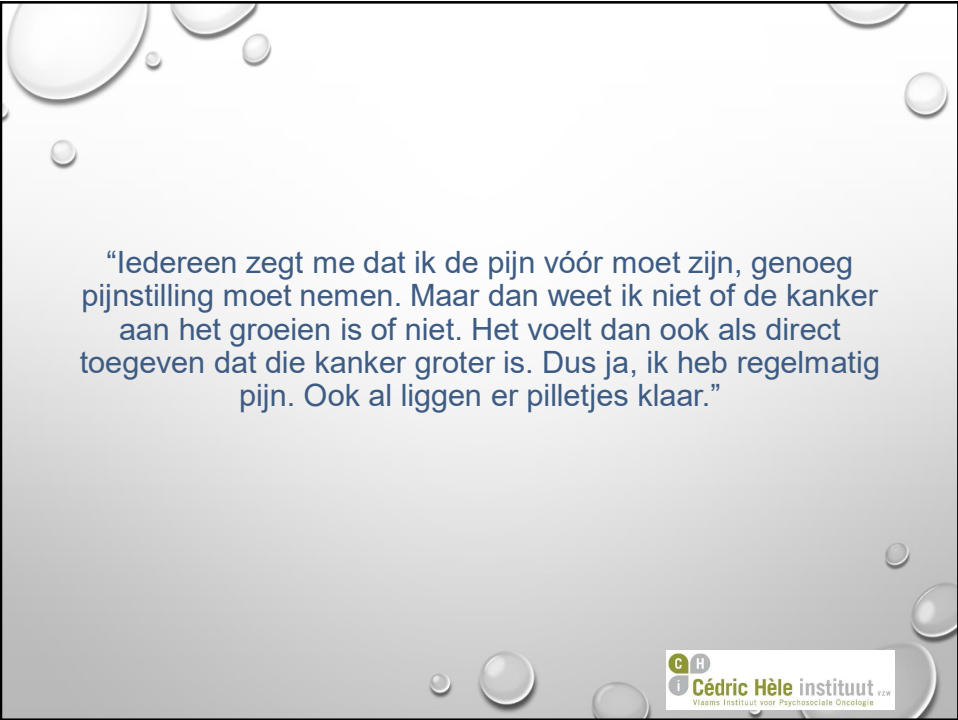
- Palliatieve fase: vermoeidheid, pijn, gebrek aan energie, zwakte en gebrek aan eetlust bij meer dan 50% van ptn in palliatieve fase
- Terminale fase: verdere toename van vermoeidheid, zwakte, gewichtsverlies, sufheid, verwardheid; prevalentie van pijn neemt af
- Samenhang emoties – lichamelijke klachten!
- Psychische klachten: angst, onzekerheid, somberheid, demoralisatie, schuldgevoelens, woede, aantasting van gevoel van waardigheid / controle, moeite met afhankelijkheid
- Samenhang angst - slaapstoornissen

40

“Ik weet dat ik niet meer lang te leven heb, maar ik blijf hopen op een wonder. Anders word ik zo bang, vooral als ik alleen ben.”

41

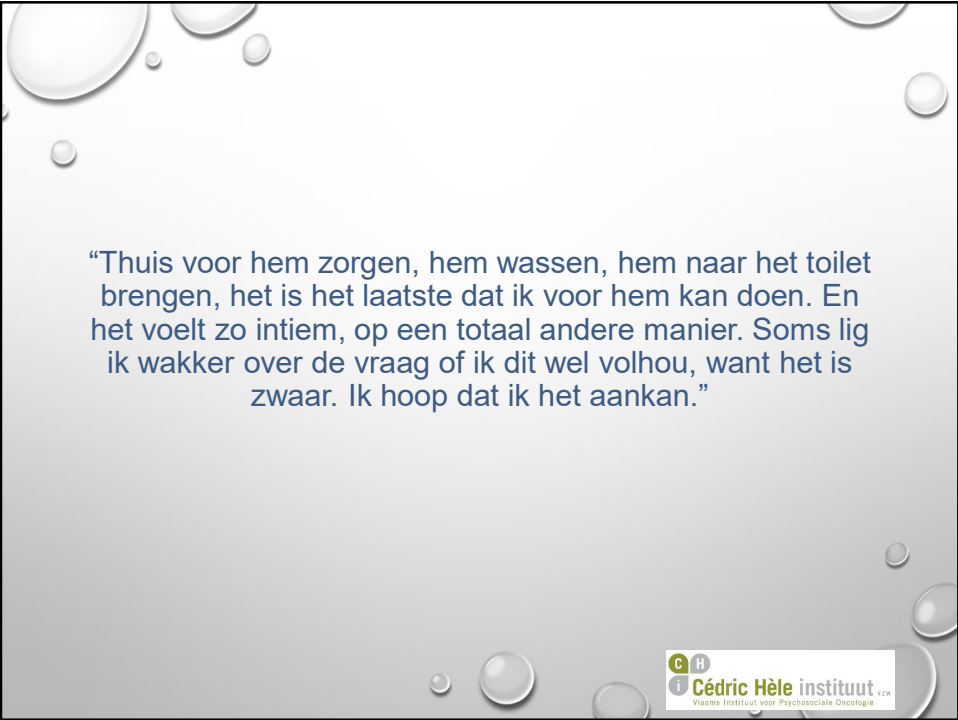
“Iedereen zegt me dat ik de pijn vóór moet zijn, genoeg pijnstilling moet nemen. Maar dan weet ik niet of de kanker aan het groeien is of niet. Het voelt dan ook als direct toegeven dat die kanker groter is. Dus ja, ik heb regelmatig pijn. Ook al liggen er pilletjes klaar.”

42

“Haar zien afzien, haar lijf zien achteruitgaan, dat doet me zo’n pijn. Ik voel me zo machteloos.”

43

“Thuis voor hem zorgen, hem wassen, hem naar het toilet brengen, het is het laatste dat ik voor hem kan doen. En het voelt zo intiem, op een totaal andere manier. Soms lig ik wakker over de vraag of ik dit wel volhou, want het is zwaar. Ik hoop dat ik het aankan.”

44

Palliatieve/terminale fase

- Korte/lange duur? Overgang OST- PST?
- Belang ondersteuning familie! Rouwen neemt veel verschillende vormen aan, verschillende ritmes
- Wederzijds sparen
- Kans krijgen om afscheid te nemen = preventie van bemoeilijkte rouw (kinderen? mensen met cognitieve problemen?)

45

“Toen opa doodging, mocht ik naar het ziekenhuis. Ik heb hem een tekening gegeven, ook al kon hij die niet meer zien. Hij ademde nog, maar hij deed zijn ogen niet meer open. Hij zag er anders uit. Dat was de laatste keer dat ik hem zag. Mama weende, en ik hem ook een beetje geweend.”

(Tobin, 8 jaar)

46

“De band met mijn vader is nooit simpel geweest. Maar die laatste dagen waren voor mij een mooi afscheid. Praten is nooit zijn ding geweest, maar hij liet toe dat ik zijn hand vasthield, dat ik zijn mond verzorgde. Als het me teveel werd, kon ik bij de hulpverleners in het ziekenhuis mijn ei kwijt. Dat betekende veel voor me.”

47

[HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/WATC
H?V=CVA4GN5OUDI&T=492S](https://www.youtube.com/watch?v=CVA4GN5OUDI&t=492s)

48

“Today is the first day of the rest of your life.
You can only hope the second day of the rest
of your life is more interesting.”

e instituut
Psychosociale Oncologie